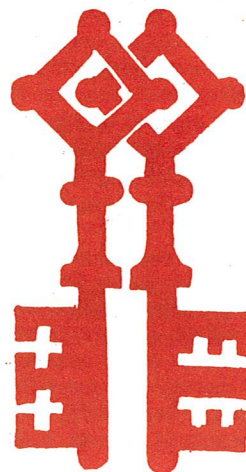
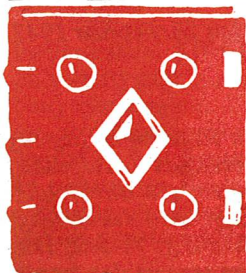

RE-FORMATIO

MEDDELELSER OM KIRKELIG FORNYELSE

2/1987

PÅSKEPRÆDIKEN

1. Ungdommelig, udødelig
vor drot stod op af døde,
med ham til korset nagledes
vor dødsdom og vor brøde;
halleluja i grådens dal,
halleluja i glædens sal,
hvor han går os i møde!
2. Nu, benrad umiskundelig!
tør støvet trods dig byde;
vel Himmel-kongens lignelse
på jord du kan nedbryde;
men når den rejser sig påny
i evighedens morgengry,
da skal du det fortryde.
3. Ungdommelig, udødelig
i Jesu navn det søde,
med kød og ben hver troende
står herlig op af døde,
opstiger af den mørke grav
som solen af det store hav
med liflig morgenrøde!

N. F. S. Grundtvig 1839-41

ET 40 ÅRS JUBILÆUM

København den 28. Februar 1947.

Til Regering og Rigsdag!

Undertegnede Præster i den danske Folkekirke ønsker overfor Regering og Rigsdag at give Udtryk for vor alvorlige Bekymring for, at det ved en eventuel Vedtagelse af en Lov, der giver Kvinder Adgang til Folkekirkenes Præsteembeder, skal blive muligt for en enkelt Menighed ved en enkelt Biskops Hjælp at sprænge det folkekirkelige Fællesskab ved at ændre vor Folkekirkes fælles Ordinationsordning. Vi deler ikke Synet paa Folkekirken som en blot borgerlig Indretning, men ser paa den som et Trossamfund, hvad den i sin Bekendelse og Ordination gør Krav paa at være, og hvad den efter vort Syn ikke kan opgive at være uden at opgive sig selv. Vor evangelisk-lutherske Folkekirke har hidtil bekendt sig til den hellige Skrift som Regel og Rettesnor for Lære og Liv, og dens Ordinationsritual paaberaaber sig apostolsk Autoritet. For os vil Præstevielse af Kvinder være et aabent Brud ikke blot med alle andre større Kirkesamfund i Verden, men ogsaa med en to Tusind Aar gammel, fælleskirkelig Tradition, der er grundet i den hellige Skrifs Syn.

Da det folkekirkelige Fællesskab, der hidtil har været et Særkende for vor Kirke, ligger os stærkt paa Sinde, føler vi os i vor Samvittighed forpligtet til paa dette Tidspunkt at udtale følgende:

Vi maa betragte Præstevielse af en Kvinde som en skismatisk Handling og maa derfor nægte at anerkende dens Gyldighed.

I vore Øjne har baade den, der meddeler, og den, der modtager en saadan Ordination, sat sig udenfor det folkekirkelige Fællesskab. Ansvar for Følgerne heraf vil alene paahvile dem, der saaledes bryder Folkekirkenes Enhed.

C. Bartholdy, Sognepræst, Haslev.	Chr. Baun, Stiftsprovst, Viborg.	Johs. Eilschou-Holm, Res. Kap. Solbjerg, Frederiksberg.	P. H. H. Gamrath, Sognepræst, Taarbæk.
---	--	---	--

H. P. Honoré, Sognepræst, Lutherkirken, København.	L. P. Jensen, Forstander, Dansk Bibelskole.	P. L. Jensen, Sognepræst, Esaiaskirken, København.	Sv. Aa. v. d. Kühle, Generalsekretær, »Bethesda», København.
---	---	---	---

Paul Nedergaard, Sognepræst, Sct. Matthæus Kirke, København.	Charles Nielsen, Sognepræst, Nazaretkirken, København.	C. P. Pedersen, Sognepræst, Trinitatis Kirke, København.
---	---	---

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE
Bestyrelsen

ERKLÆRING

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE's bestyrelse, forsamlet til ordinært bestyrelsesmøde d. 27/2 1987 konstaterer, at det i morgen d. 28/2 er 40 år siden, at de 514 præster til den daværende regering og rigsdag fremsendte deres erklæring om kvinders adgang til folkekirkenes præsteembeder.

I den anledning udtaler bestyrelsen, at den på trods af ændringen af det tal-mæssige styrkeforhold mellem de to synspunkter må fastholde, at ændringen af den hidtidige ordinationspraksis netop har forårsaget det skisma inden for folkekirken, som de 514 præster advarede imod, og at erklæringen således bevarer sin fulde aktualitet.

v/Olav Fog

FYRRE ÅR FREM

SKISMAET, kirkesplittelsen, er en kendsgerning. Ansvar for følgerne påhviler også nu dem, der meddeler, og dem, der modtager en sådan ordination. Der er ingen, som ikke i forvejen er blevet advaret.

Kristeligt Dagblad lever stadig i den vildfarelse — og mange med bladet — at de 514 og deres efterkommere har undladt at drage konsekvensen af deres syn. De skulle nemlig have forladt Den danske Folkekirke. En kirkehistoriker er end ikke veget tilbage for at håne disse underskrivere, som nogle, der hellere vil beholde deres gode løn end følge deres overbevisning. Venligt nedladende siger Kristeligt Dagblad, at »det for så vidt ikke skal beklages». (Leder d. 3. marts 1987).

Men den splittelse, som blev forudset, og som er en virkelighed, skulle mere logisk og ærligt have medført, at de som fremkaldte splittelsen også dannede en ny kirke. Nu påstår man, at der ikke mærkes noget skisma i det store flertal. Man må nok spørge: Hvad ved man om det? Hvad ved Kristeligt Dagblad om det? Der er jo masser af steder, hvor

man har fået »kvindelige præster», hvor flertallet netop ikke er blevet spurgt. Deres loyalitet mod deres fædrene Kirke og mod Den hellige Skrift er blevet spillet ud mod hinanden. De har ikke haft lyst til at opgive nogen af delene. De skriftkloge af det »eksegetiske pavedømme» har søgt at bagatellisere sagen — og gør det stadig. Men er det lykkedes at berolige det store flertal? Eller magthaverne har brugt tvangsmidlet: »Sådan mener nu alle» og »Der er vel ingen her, som har noget imod at få en kvindelig præst?». Og ingen har særlig lyst til at skille sig ud fra flertallet.

Men det er stadigvæk heller ikke deres sag at forlade Kirken, som fastholder apostles og profeters grundvold. Og så længe Den danske Kirke også gør det, er vores selvfølgelig plads her. Vi håber så på, at de som har forladt det fulde grundlag, vil vende tilbage, så vi sammen kan gå i det gamle spor. Men mange må først ud af den vildfarelse, at når kvinder ikke tidligere havde adgang til Kirkens præsteembeder, så var det, fordi man dengang desværre ikke var så indsigtfulde, som vi er nu! En sådan opfat-

telse røber en beklagelig mangel på kendskab til Kirkens historie.

Det er uden tvivl ind i denne sammenhæng vi skal se resultatet af en undersøgelse om bibellæsning. Den fortæller, at kun hver femte kirkegænger læser Bibelen! Men det kan ikke undre. Det er vel klart nok. Den bog mister da sin interesse, når væsentlige dele af den hele tiden skal bortforklares, og den altså gøres utroværdig. Det er naturligvis heller ikke til det formål, Kirken har samlet Bibelens skrifter.

Der er imidlertid endnu en ting som må siges om disse 40 år.

De har nemlig vist, at i Kirken og til dens tjeneste hører de kvindelige tjene-

ster med. Sådan har det været fra Kirkens første tid; men disse tjenester blev fortrængt mere og mere og fra en gang i middelalderen. Men undertrykkelse af noget med Kirkens væsen givet vil ikke altid kunne fortsættes. De kvindelige tjenester er en selvfølgelig sag i Kirken. Derfor må vi også give ret i meget af det, som også nu i denne tid fremhæves som kvinders fortrin frem for mænd. Det giver dem bare ikke i sig selv adgang til præsteembedet. Men siger i høj grad noget om nødvendigheden af supplerende tjenester – kvindelige tjenester.

Lad os se fyrre år frem!

H. C. Christensen

FRATERNITAS SANCTI ANSGARII et højkirkeligt broderskab

FORHENVÆRENDE overlærer Ellen Storch er død, 94 år gammel. Vi, der har kendt hende gennem mange år, oplevede hende som et dejligt menneske, hvis venskab vi satte pris på. Hun var en god og kæmpende kristen, som fandt sit ståsted i den højkirkelige bevægelse. Hun har ind imellem måttet døje knubbede ord for sin holdning, ikke mindst for sit syn på kvindelige præster, som hun jo ikke kunne anerkende, og hun holdt ud til sin død. Jeg lærte hende at kende sidst i fyrrerne, og det var hende, der bl.a. fik mig med i søstersamfundet Ansgarsøstrene, jeg blev optaget i 1954. Jeg er blevet bedt om at fortælle lidt om dette broderskab og søstersamfund. Vi var en afdeling af det noget ældre broderskab »Fraternitas Sancti Ansgarii« stiftet først i trediveerne. Vi havde i en længere årrække et godt samarbejde om flere forskellige kirkelige arrangementer. Vi havde fælles kors, hvorpå bogstaverne FSA

står, egentlig skulle der vel have stået SSA på vore, men så vidt jeg husker, har det aldrig været aktuelt at ændre det, måske også af praktiske grunde. I vore velmagtsdage var vi, mindes jeg ret, omkring 30 brødre og 12 søstre. I nogle år arbejdede vi sammen med de økumeniske mindresøstres orden. De havde deres egen regel og en mere asketisk livsholdning. Hos os var der også udarbejdet en regel, som vi var forpligtet på, og her er nogle udpluk.

Udadtil betegnes brødrene og søstre som Ansgarianere, og antagelsen som Ansgarianer skete efter forslag af to henholdsvis brødre og søstre. Supplikanten udarbejder et vita, som sendes til den respektive superior og confessor og videregives derefter til de øvrige. Kom der ingen indsigelse i løbet af en uge, var man antaget. Det rundsendte vita var strengt fortroligt. Den antagne betragtedes som Ansgarianer med alt, hvad det indebærer det følgende år, hvorefter den

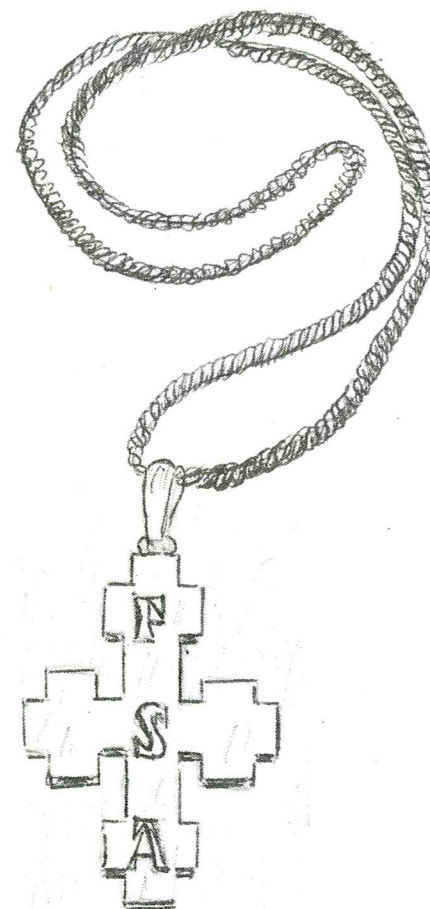
højtidelige optagelse finder sted, og man får overrakt sit kors.

Broderskabets øverste leder var frater superior, som også var præst og confessor, søstersamfundets leder var soror superior samt confessor, som kunne være brødrenes superior, men som også kunne hentes udefra. Ansgarianernes højeste myndighed var generalkonventet, som blev sammenkaldt en gang årligt. Når man ser bort fra, at vi startede med en messe, var generalkonventet på mange måder som enhver anden generalforsamling. Man forpligter sig til et regelmæssigt andagtsliv, om muligt i tidebønnens form. Man passer sin kirkegang og giver den hellige nadver førstepladsen i sit personlige fromhedsliv. Brødrene og søstre beder for hinanden og med den hellige Ansgar om, »at Gud i sin nåde vil øve det under at gøre os til gode mennesker«. Inden for hver sin menigheds kreds arbejder Ansgarianerne for at vække en mere levende sans for gudstjenestens højhed. Brødrene og søstre ser hen til den hellige Ansgars forbillede, og han ihukommes på sin dødsdag den 3. februar, og der bedes for den søndrede kirkes enhed.

Nu kan man måske sige, at det vi stod for, jo ikke er mere end, hvad enhver positiv og praktiserende kristen står for og lever i hverdagen, og det kan da være rigtig nok. Alligevel vil jeg sige, at der er stor støtte i de aflagte løfter om at være tro i forbøn og bønslivet i det hele taget. Det styrker ens kristenliv, og en eventuel svigten vil ramme hårdere, når man står i et sådant fællesskab.

Såvidt jeg ved, blev broderskabet direkte opløst ca. midt i tresserne. Det skete ikke hos søstre. Vi fortsatte en kortere årrække alene, men så begyndte frafaldet også hos os, og opløsningen kom ganske af sig selv. Tilbage er vi fire sjæle, som ikke længere betragter os som søstre, i hvert fald ikke i den forstand, vi var det. Alle de arrangementer, der bandt os sammen, ophørte. Vi mødes nu i andre kirkelige sammenhænge, vi beder for hinanden og har beholdt vo-

re kors, men jeg er vist den eneste, der går med det. Det kan en sjælden gang give mig anledning til at fortælle om det, der en gang var, og som næppe opstår igen. Man kan kun beklage, at der tilsyneladende ikke er plads for sådanne små arbejdende celler, der står på den

gamle kirkes grund, indbyder til kirke-dage og retræter og praktiserer det private skriftemål. Det var jo noget af det, vi som Ansgarianere så som vor opgave at fortælle mennesker, så de kunne få forståelsen af, at alt dette hører med til kirkens liv, og vi fik faktisk en ret stor berøringsflade udadtil.

Lever der blandt disse mennesker nogle med gode minder om det, de har oplevet ved vore stævner, og har det ført til en fornyelse af deres kristenliv, som

har været ved, har vi vel ikke levet helt forgæves som Ansgarianere.

Henny Kühl

OLDKIRKENS NADVER- OG EUCHARISTI- FEJRING, II

Indledningsdialogen »Sursum corda»

EUCHARISTIBØNNEN er fra den tidligste kristne tid blevet indledt ved en dialog mellem liturgen og den forsamlede menighed. Denne indgangsdialog, der siden har fået betegnelsen »sursum corda», er i den overleverede litteratur fra oldkirken bevidnet første gang i kirkefaderen Hippolyts kirkeordning (»Traditio apostolica») fra omkring år 215. For at lette forståelsen af de efterfølgende udredninger skal den version, hvori dialogen er gengivet heri, anføres her til indledning. Da visse enkeltheder kun vanskeligt lader sig oversætte til mundret dansk, anføres dialogen også på græsk og latin. Beklægtigvis findes Hippolyts kirkeordning dog ikke overleveret til eftertiden i sin græske originalversion, men kendes kun gennem oversættelser til forskellige sprog; den græske form af dialogen er derfor en rekonstruktion udfra den latinske oversættelse, der er den mest præcise.

I sin her gengivne ordlyd, d.v.s. uden ændringer eller tilføjelser, har dialogen været anvendt i den vesterlandske kirke frem til nutiden. Hvor den fremsiges på nationalsprogene, har det undertiden været nødvendigt at tillempe formuleringerne til det pågældende sprogs metrik. I Den ortodokse og De orientalske Kirker har ordlyden derimod undergået mindre ændringer.

Af dialogens ordlyd, som den er opstillet her, ses, at det drejer sig om en art vekselsang. Vekselsang indgik og indgår stadig som et fast element i den jødiske gudstjeneste og det rituelt omkransede dagligliv. Når vekselsang derfor optræder som et liturgisk led i den kristne gudstjeneste, da er det nærliggende at søge dets oprindelse i tiden inden det endegyldige brud mellem de kristne menigheder og de jødiske synagogesamfund; altså endnu i det første århundrede. Et tidligt vidnesbyrd om vekselsang ved de kristnes gudstjenestefejring fin-

des i Plinius den Yngres brev til Kejser Trajan fra omkring år 113, hvori han som statholder over Bithynien og Pontus (Lilleasien) forespørger om, hvorledes der bør føres retsproces mod de kristne på forsvarlig vis. I denne forbindelse oplyser Plinius (Ep. 10,96,7), at de kristne har bedyret, »at hele deres brøde og vildfarelse har bestået deri, at de havde for sædvane på en bestemt dag at mødes for solopgang og da indbyrdes vekselvist at foredrage en sang til Kristus som en slags gud».

Dialogens jødiske oprindelse giver sig tydeligst til kende i det sidste dobbeltled, som derfor først skal være genstand for vor opmærksomhed. Som det fremgik af forrige indlæg, er eucharistibønnen fremvokset af den velsignelse, som en jødisk husherre eller den fornemste gæst ved måltidets slutning fremsagde over »velsignelsens bæger», idet den taksigelse, der udgjorde velsignelsesformulærens andet afsnit, gradvist blev det dominerende element. Umiddelbart forud for denne velsignelses fremsigelse gik nu en to-leddet dialog, kaldet »Birkat ha-Zim-mun» (»Indbydelses- eller Opfordringsvelsignelse»). Heri opfordrer husherren først måltidsfællerne til at tage del i velsignelsen, hvorpå disse så gentager opfordringen og således bekræfter og bifalder dens indhold. Denne toleddede dialogs ordlyd kendes fra den rabbiniske traditions forskrifter for dens foredragelse; herfra bringes et uddrag (ifl. St.-B. IV,2 s.627 ff):

Hvorledes opfordrer man? Når der er tre personer til stede, da siger han, som skal fremsige velsignelsesformulæren:

Lad os velsigne Ham, hvem alt det tilhører, som vi har spist!

Når der er tre personer til stede foruden ham selv, da siger han:

Velsign Ham, hvem alt det tilhører, som vi har spist!

Ved ti personer udover ham selv siger han:

Velsign vor Gud, hvem (o.s.v.)

Ved hundrede personer siger han:

Lad os velsigne HERREN, vor Gud, hvem ... (o.s.v.)

(Herefter forskrifter for grupper på 100 plus 1, 1000, 1000 plus 1 og 10.000 (hvis nogen skulle have brug herfor), hvorpå der sluttes:)

Ved titusinde personer udover ham selv siger han:

Velsign HERREN vor Gud, Israels Gud, hærskarernes Gud, der troner over Keruberne, for den føde vi har spist!

Som han, der opfordrer, selv velsigner, således svarer de opfordrede i henhold til ham (i sidste tilfælde altså):

Velsignet være HERREN vor Gud, Israels Gud, hærskarernes Gud, der troner over Keruberne, for den føde, vi har spist!

I takt med at velsignelsen ved måltidets slutning i de kristne menigheder blev til en taksigelse, må den indledende dialog være blevet tilpasset denne ændring i udtryksmåden. En oplagt måde at gøre dette på var da at give opfordringen ordlyden »lad os takke Herren», og derved bringe den i overensstemmelse med eucharistibønnens indledningsformel.

Hvad angår de forsamlede bekræftende og bifaldende responsion i den kristne udformning af dialogen, så har denne til forskel fra liturgens opfordring ingen umiddelbare relationer til det jødiske forlæg. Fra her blot at gentage opfordringen lyder det nu i stedet, at taksigelsen er en værdig og ret handling. Denne tanke kan spores tilbage til Det nye Testamente, hvor den har fundet et tidligt nedslag i Paulus' 2. brev til Tessalonikerne. Sammenlignes dette brev indledende taksigelse 1,3 med det tilsvarende sted i 1. Tessalonikerbrev, da fremgår det, at takken til Gud her først anføres som noget, Paulus altid er »skyldig/pligtig» at fremsige, og derefter — som et udtryk for det samme — at han ved at gøre så handler »værdigt» (DO læser fejlagtigt »ret»). At den førstnævnte vending er blevet et formelagtigt udsagn, derom vidner, at den ord til andet gentages 2. Tess. 2,13. I dette lys er dialogens

W: Ho Kyrios meth hymōn	Dominus vobiscum	Herren (er) med jer
R: Kai meta tou pneumatou sou	Et cum spiritu tuo	Og med din ånd
W: Anō tas kardias	Sursum corda	(Vend) hjerterne opad
R: Echomen pros ton Kyrion	Habemus ad Dominum	Vi har (dem) hos Herren
W: Eucharistēsōmen tō Kyriō	Gratias agamus Domino	Lad os takke Herren
R: Axion kai dikaion	Dignum et justum est	(Det er) værdigt og ret
W: Eucharistoumen soi, ho Theos, ...	Gratias tibi referimus, Deus, ...	Vi takker dig, Gud, ...

sidste responsion at forstå som en tilkendegivelse fra de forsamlede af, at menigheden ved nu at istemme takkebønnen handler i overensstemmelse med, hvad den er pligtig til. Hvad der nærmere bestemt menes hermed er, at taksigelse er den kristne menigheds retmæssige reaktion på ved dåben til Jesus Kristus at være blevet udfriet fra syndens herredømme til at leve et helt nyt liv (jfr. f. eks. Rom. 6,1 ff og Kol. 1,12-14; 2,11-13), hvorved der er tænkt på en foregribelse af den endelige opstandelse og guddomslivet i Guds rige.

Når blikket herefter vendes mod dialogens indledende dobbeltled, da bliver det vanskeligere at opnå klarhed.

Fremtrædende katolske liturghihistorikere har i dette århundrede hævdet, at liturgens udsagn »Herren med jer» måtte forstås som en hilsen, og at menighedens responsion »Og med din ånd» så var dennes besvarelse — »ånd» skulle så blot være et semitisk/jødisk udtryk for det personlige pronomen (stedord). Udsagnet ville herved få betydningen: »Og med din person = dig selv». I starten fremførtes denne fortolkning uden nærmere dokumentation. Siden mente man så at finde den bekræftet i den omstændighed, at de to ord, der på hebraisk betegner henholdsvis »sjæl» og »ånd», nemlig *nefeš* og *ruach* (på græsk gengivet ved hhv. psychæ og pneuma), i den rabbiniske litteratur ikke har hvert sit klart afgrænsede betydningsfelt, men indholdsmæssigt overlapper hinanden, hvilket så i praksis medførte, at de kunne træde i hinandens sted. Med *nefeš* (= psychæ; sjæl) sigtes der på hebraisk som bekendt til åndedrættet, hvorved levende væsener adskiller sig fra døde ting (jfr. 1. Mos. 2,7: Gud blæser livsånd i menneskets næsebor, »så at mennesket blev en levende sjæl» (gl. overs.)), og ordet bliver da i videre forstand betegnelse for »liv» og »person». Heroverfor betegnes med *ruach* (= pneuma; ånd) et menneskes livsenergi; den dynamiske kraft, der ligger bag dets bevidste handlen. I sidste instans er ånden altid Guds gave. Man

kan sige: Mennesket *er* en sjæl, men *har* en ånd. I de senere årtier har dog en mere nuanceret tolkning af dialogens første dobbeltled banet sig vej.

Først er det nu nødvendigt at få afklaret, hvad der kan menes med, at Herren selv »er med» som en bestemt person. Hertil bidrager bl.a. en række af de talrige steder i Det gamle Testamente, hvor dette udsiges om en fremtrædende personlighed. Således berettes det f.eks., at Samuel efter at have salvet Saul til konge bl.a. udtaler til ham (1. Sam. 10, 5-7): »... du vil støde på en flok profeter ...; så vil HERRENS Ånd overvælde dig, så du falder i profetisk henrykkelse sammen med dem, og du skal blive til et andet menneske. Når disse tegn indtræffer for dig, kan du trygt gøre, hvad der falder for; thi Gud er med dig».

Heraf fremgår, at det er HERRENS Ånd, der iværksætter Sauls profetiske henrykkelse. Endvidere meddeles det, at så længe denne, der udlægges som et tegn, står på, da er Gud med ham, hvorved han vil være i stand til at udføre usædvanlige bedrifter. Når Gud »er med» en person, da synes det altså at være i kraft af sin Ånd.

På lignende vis forholder det sig med dommeren Gideon. Denne hilses Dom. 6,12 af HERRENS engel med den højtidelige erklæring: »HERREN er med dig, stærke kriger!» Skønt Gideon i v. 13 giver udtryk for, at dette såvist ikke svarer til hans erfaring, da folket jo netop nu er i den fortvivlede situation at være »i Midjans hånd», så fortsætter engelen dog ufortrødent (v. 14): »Drag hen i denne din kraft, så skal du frelse Israel af Midjans hånd; sandelig, jeg sender dig!» Herpå følger så Gideons undren over, hvorledes dette overhovedet skulle kunne lade sig gøre i betragtning af hans slægts og hans egen ringe status; hvortil engelen atter svarer ham (v. 16): »HERREN vil være med dig, og du skal hugge midjanitterne ned alle som én!» Hvad angår Ånden, så nævnes den i v. 34, hvor Gideon påbegynder udførelsen af sit gudgivne hverv: »Da iklædte HER-

Christus Sacerdos, linoleumssnit af Knud Nørholm

RENS Ånd sig Gideon ...».

De her refererede beretninger om Saul og Gideon viser, at Guds »væren med en person» ikke forstås som en statisk eller permanent realitet, men derimod som en aktiv, dynamisk hændelse, der kan tilstøde et menneske under særlige omstændigheder. Gideon forstår således udmærket betydningen af engelens hilseformel Dom. 6,12, men formår p.g. a. sit folks og sin egen sorgelige forfatning ikke umiddelbart at erkende dens sandhed. Denne vil ifølge svaret i v. 16 imidlertid gå op for ham under den snarlige kamp mod midjanitterne, hvor den så til gengæld også vil være åbenbar for alle og enhver. Rent sprogligt giver engelen i Dom. 6,16 da heller ikke udtryk for et ønske eller en fremtidig mulighed; derimod lyder som i v. 12 en højtidelig erklæring om, hvad Gideon kan være vis på.

Det er karakteristisk, at tanken om »Herrens væren med» fortrinsvis findes udtrykt i Det gamle Testaments historiske bøger med en overvægt i 1. Mos., Jos., Sam. og Krøn., men kun sjældent forekommer i Psalmerne og de profetiske skrifter; i de sidstnævnte hyppigst i Jer. Endvidere er det bemærkelsesværdigt, at Herrens »væren med» i overvejende grad gælder særligt betydningsfulde enkeltindivider, der får et særligt guddommeligt hverv betroet. Dette er således et fremtrædende træk i beretningerne om Jakob, Josef, Moses, Josua, dommerne (som en samlet gruppe Dom. 2,18), Gideon og Saul som beskrevet, David, samt profeten Jeremias. Da de angivne personer er bange for at påtage sig de pågældende hverv, fordi de ikke mener at besidde den fornødne fysiske styrke, tilskrives de på denne måde Guds bistand (udover Gideon som anført f.eks. Jakob 1. Mos. 28,15.20; Moses 2. Mos. 3,12; Josua 5. Mos 31,8.23; Jos. 1,5.9.17; 3,7 og Jeremias Jer. 1,8,19).

Nu viser det sig desuden, at hovedparten af de personligheder, hvorom det siges, at »Gud var med dem», ydermere har det tilfælles, tillige at være blevet

udrustet med Guds Ånd. Udover at gøres gældende vedrørende dommeren Gideon og kong Saul, kan det m.h.t. Moses udledes af 4. Mos. 11,17.25, og bliver tilsvarende udsagt om Josua (5. Mos. 34,9), andre dommere (Dom. 3,10; 11,29; 13,25; 14,6.19; 15,14) og David (1. Sam. 16,13.18); om tiden efter eksilet se i øvrigt Hag. 1,13f; 2,4f. Skal denne Guds Ånd bestemmes nærmere, da karakteriseres den Es. 11,2 som »visdoms og forstands Ånd, råds og styrkes Ånd, HERRENS kundskabs og frygts Ånd».

De her omtalte personer fra Det gamle Testamente, der tilsikres Guds bistand i form af Hans »væren med dem», bliver altså åndsbegavede eller pneumatikere. Den ængstelige bliver forvandlet til en helt, kommer i besiddelse af overnaturlig indsigt og sættes i stand til at foredrage Guds ord. Som følge af denne Åndskraft kan usædvanlige resultater opnås.

I århundrederne omkring vor tidsregnings begyndelse synes der i jødedommen ikke at have været nogen næneværdig erfaring af en sammenhæng mellem Herrens »væren med en person» og Hans udrustning med Ånden. Så meget desto mere bemærkelsesværdigt er det derfor, at forestillinger af denne art atter synes genoplivet i Det nye Testamente.

Fra de omtalte gammel-testamentlige beretninger går en næsten direkte linie frem til nogle skildringer i Det nye Testamente.

Næsten som dommeren Gideon hilses Maria Lk. 1,28 af engelen med ordene: »Vær hilset, du benådede, *Herren er med dig!*» Og idet Maria forfærdes over denne egenartede hilsen, fortsætter engelen på ligefrem gammel-testamentlig vis: »Frygt ikke, Maria! thi du har fundet nåde for Gud ...». Med »nåde» uddybes her først hilsenens »du benådede»; videre bebuder engelen så, at hilsenens »Herren er med dig» vil manifestere sig derved, at Maria skal undfange og føde »den Højestes Søn», der siden som den ventede Messias skal regere evindeligt

som stedfortræder for »Gud Herren»; som det proklameres i henhold til forjættelsen Es. 9,5f.

På Marias spørgsmål om, hvorledes undfangelsen vil finde sted, svarer engelen atter på nærmest gammel-testamentlig vis (v. 35): »Helligånden skal komme over dig, og den Højestes kraft skal overskygge dig». Hvad hun føder, vil derfor også svarende hertil og til det allerede meddelte kaldes »helligt» og have status som »Guds Søn». I egen person rangerer Maria altså lavt, men i kraft af Guds kaldelse træder hun ind på linie med de dådriige skikkelser i Det gamle Testamente. At engelens proklamation »Herren er med dig!» fra Marias side bliver fulgt op af et »ja» til det gudgivne hverv (v. 38), indebærer således velsignelse for hende selv, folket og verden.

Denne forestilling om, at »Gud er med én» i form af Jesus Kristus, har i Mattæus-Evangeliet fået et bemærkelsesværdigt udtryk. De i Mt. 1,18-22 skildrede tildragelser omkring Maria og Josef forud for Jesu fødsel tolker evangelisten 1,23 som en opfyldelse af profetien Es. 7,14: »Se, jomfruen skal blive frugtommeligt og føde en søn, og man skal give ham navnet Immanuel». Om dette navn oplyser evangelisten straks, at det oversat betyder »*Gud med os*». Selve skildringen er da også nedfældet i henhold til gammeltestamentlige motiver, sådan som de kendes fra det foregående. Således berettes i v. 18, at det førende Maria og Josef var kommet sammen viste sig, »at hun var frugtommeligt ved *Helligånden*». Og for at Josef ikke i stilhed skal skille sig af med Maria, får han i v. 20 af en »Herrens engel» at vide: »*Frygt ikke* for at hjemføre Maria som din hustru; thi det barn, hun venter, er undfanget ved *Helligånden*». At Helligånden er nævnt hele to gange viser, hvor stor vægt evangelisten lægger på, at Jesu underfulde undfangelse kom i stand herved. I sin personlige fremtræden erfares Jesus derfor af evangelisten som »Gud med os».

Denne erfaring kommer tillige til ud-

tryk ved Evangeliets slutning. Mt. 28,19 får de 11 disciple overdraget det hverv at gøre alle folkeslag til Kristi disciple. For at de ellers så frygtssomme disciple (jfr. 26,56) skal kunne varetage dette tunge hverv, afgiver Jesus, der ifølge v. 18 nu har fået givet al magt over himlen og jorden, løftet: »Og se, *jeg er med jer* alle dage indtil verdens ende».

Herefter gælder det de udsagn i Det nye Testamente, der har tættest berøring med dialogens første dobbeltled.

2. Kor. 13,11 og Fil. 4,9 giver Paulus til kende, at såfremt brevets modtagere efterlever hans pålæg, »så skal fredens (og kærlighedens) Gud være med eder». Rom. 15,33 og 2. Tess. 3,16 lyder det på lignende vis: »Fredens Gud/Herren (er) med eder alle!» Herved ytres ikke et ønske, men en forsikring om, at brevenes modtagere såvist er omfattede af Guds bistand og omsorg.

Ifølge 1. Kor. 14 vidner navnlig menighedens profetiske tale under gudstjenesten om, at Gud er med de kristne. 14,1 kalder Paulus profetisk tale for en åndelig gave. 14,24 erklærer han overfor korinterne, at denne profetiske tale er så virkekraftig, at dersom en vantro eller udenforstående tilfældigt skulle komme til stede, mens hele menigheden profeterer, da vil han i kraft heraf se sit inderste, sande væsen afsløret og gennemskuet og herpå »tilbede Gud og vidne, at Gud virkelig er iblandt jer». Den profetiske tale ses her som et udslag af Guds nærvær, der således bliver åbenbart for den uindviiede. Dette viser, at gudstjenesten i den apostolske tid erfarede som båret af Åndens kraft. Svarende hertil kan Paulus 2. Kor. 1,22 erindre om, at Gud »har sat sit segl på os og givet os Ånden som pant i vore hjerter» (jfr. 1. Kor. 3,16; Rom. 8,9-27).

Bemærkelsesværdig er afslutningshilsenen i 2. Timoteusbrev: »*Herren (er) med din ånd!* Nåde (være) med eder!» At ental og flertal her står side om side, må være begrundet i, at brevet udover at være stilet til en enkeltperson tillige har været beregnet på at skulle oplæses

for den forsamlede menighed. Tilsvarende gælder for 1. Timoteusbrev og Titusbrevet. At forstå »din ånd» i denne anvendelse som lig med »dig = din person» er ikke mindst nærliggende på den baggrund, at Paulus slutter størsteparten af sine breve med »Vor Herres Jesu Kristi nåde (er) med eder!» (plus Johs. Åb.), men i Galaterbrevet, Filipperbrevet og Filemonbrevet varierer denne proklamation til »Herren Jesu Kristi nåde (er) med eders ånd». Denne afveksling i udtryksformen skyldes da næppe heller, at Paulus bevidst agter at bringe noget forskelligt til udtryk, således at formuleringerne ikke uden videre skulle kunne træde i hinandens sted. Tværtimod henviser han sig hver gang til døbt menneske, der er udrustet med Guds Ånd eller Helligånden (jfr. 1. Kor. 5,5; 12,13; 1. Tess. 5,23; Ap. G. 2,38). I sidstnævnte formulering lægges der da blot vægt på denne omstændighed. Desuden fremgår det af Paulus' udrædninger vedrørende nådegaverne (charismerne) i 1. Kor. 12 og 14, at disse, der også kaldes »åndelige gaver» (jfr. 12,1; 14,1), er forskelligartede (12,4 ff). De »gives den enkelte», for at denne kan varetage et hverv »til fælles gavn» (12,7) indenfor menighedens legeme (12,12-30).

Med »din ånd» 2. Tim. 4,22 hentydes derfor højst sandsynligt til Timoteus' særlige embedsånd eller -nådegave. Denne udlægning underbygges af, at Timoteus i samme brev 1,6 påmindes om at opflamme »den nådegave fra Gud», der formedelst Paulus' håndspåbyggelse er indgydt ham. Denne nådegave ses i verset derefter som en side af »krafts og kærligheds og besindigheds ånd». Med udtrykket »Herren (er) med din ånd!» 2. Tim. 4,22 tilsikres Timoteus altså Guds bistand til forretelsen af den tjeneste, der er ham betroet, så han ikke behøver at ængstes derfor (f.eks. 2. Tim. 4,1).

Konturerne af en rimelig indholdsmæssig bestemmelse af dialogens første dobbeltled toner nu frem. Udfra den foregående redegørelse lader det sig i før-

ste omgang fastslå, at udtrykket »Gud/Herren (er) med en person» sigter til det dynamiske virke, som Guds Ånd udfolder hos de personligheder, der har fået ånden indgydt. Herved sættes de i stand til at handle for Gud i form af talens brug eller usædvanlige bedrifter, idet der ydes dem den fornødne hjælp og bistand dertil. Dette nærvær af Ånden hos den enkelte er desuden åbenbart for omgivelserne. Hvor udtrykket i Det gamle og Det nye Testamente lyder som en hilsen, er det altså ligefuldt en højtidelig proklamation af et faktisk forhold, nemlig Herrens manifestation hos den pågældende.

Når liturgen i gudstjenesten forsikrer menigheden: »Herren (er såvist) med jer», da må meningen være, at Guds Ånd virkelig bistår den ånd, hvormed hver enkelt i menigheden som det kristne folk er udrustet (jfr. Rom. 8,9.14f.26f).

Gennem menighedens responsion forsikres liturgen så om, at dette ligeledes gælder hans ånd, nemlig hans embedsånd eller -nådegave. I kraft heraf forretter han bl.a. liturgien, hvilket atter indebærer at skulle formulere eucharistibønnen. Når dialogen lyder, står liturgen i begreb med at istemme denne bøn, og hertil tilsikrer menigheden ham så Guds bistand med hans ånd i form af Guds Ånds dynamiske virke. Did. 10,7 hedder det således efter den i forrige indlæg gengivne eucharistibøn udtrykkeligt: »Profeterne skal I tillade at foredrage eucharistibønnen, som de selv agter», hvilket vil sige, at de ikke er bundet af den foreskrevne ordlyd.

Dialogen er et vidnesbyrd om en intens erfaring af Helligåndens virke i den enkelte kristnes liv og i menighedens fællesskab i kirkens første århundreder. Således gør Paulus i Rom. 8,15f.26 gældende, at bønnen lægges den kristne i munden af Ånden. 2. Kor. 3,6 erklærer han at være tjener »for en ny pagt, ikke bogstavens, men Åndens».

Så meget om dialogens første dobbeltled; til slut gælder det så liturgens pålæg om at vende »hjerterne opad».

»Hjerte» er i den bibelske sprogbrug dels et omfattende udtryk for menneskets hele personlighed forstået som en enhed af legemligt og sjæleligt, dels betegner »hjerte» sædet for et menneskes følelser, sindsstemninger, lidenskaber og begær (Rom. 1,24), samt subjektet for dets forstand, erkendelse, tanker (Mk. 8; Mt. 15,18), hensigt, afgørelser og vilje (2. Kor. 9,7) — kort sagt dets bevidsthedsliv. Taget under ét står »hjerte» altså for en persons skjulte (1. Pt. 3,4) indre, men ikke desto mindre sande væsen og karakter, som kun står åben for Gud (Rom. 8,27; 1. Kor. 4,5; 1. Tess. 2,4). Forståeligt nok kan hjertet derfor såvel være sæde for Guds frygt og -tilbedelse (1. Sam. 12,24; Jer. 32,40), som det hos den ulydige kan vende sig bort fra Gud (1. Kong. 11,9; Es. 29,13). Ligeledes sker omvendelse i hjertet (Joel 2,12), som også troen har sit sæde heri (Rom. 10,9f). Rom. 2,5 kaldes hjertet ubodfærdigt, og 2. Kor. 3,14f nævnes »hjerte» parallelt med »sind», der er blevet henholdsvis »tildækket» og »forhærdet». Heraf fremgår, at omvendelse og bod finder sted i hjertet og dermed vedrører det hele menneske, ikke blot dets følelsesliv eller intellekt.

Med »opad» (eller »det øvre»; på græsk har ordet begge betydninger) henvises til den himmelske verden. Udtrykkets betydning sættes i relief af følgende formaning Kol. 3,1f: »Når I altså er opvakt sammen med Kristus, så søg det, som er oventil, hvor Kristus er siddende ved Guds højre hånd. Tragt efter det, som er oventil, ikke efter det, som hører jorden til». Det øvre er her karakteriseret som den opstandne og ophøjede Kristus' hjemsted. I Hebræerbrevet be-

nævnes Jesus dels »frelsens banebryder» (2,10); derudover erklæres, at »han efter at have fuldbragt renselse for vore synder tog sæde ved Majestætens højre hånd i det høje» (1,3; jfr. 1,13; 8,1; 10,12-18; 12,2). Jesus Kristus, som gav »sit liv som løsesum for (de) mange» (Mt. 20,28; Mk. 10,45) og derved har befriet dem til et nyt liv, bekendes her såvel som Kol. 3,1 som den, hvorved proklamationen Ps. 110,1, der læstes som en Messiasforjættelse, er gået i opfyldelse. Når liturgen derfor pålægger menigheden at vende »hjerterne opad», da er meningen, at den fulde opmærksomhed nu skal rettes mod ophavsmanden til deres nye liv, Immanuel, hvis frelsesværk vil blive ihukommet og lovprist i den umiddelbart følgende eucharistibøn. Herom vil der blive tale i næste indlæg.

Bendicht R. Mader

Litteratur vedr. det behandlede emne:

H. L. Strack/P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch I-IV*, 1922-61.

W. C. van Unnik, *Dominus vobiscum: The Background of a Liturgical Formula*, i: A. J. B. Higgins (udg.), *New Testament Essays. Studies in Memory of Th. W. Manson*, 1959, s. 270-305.

K.-P. Jörm, *Das hymnische Evangelium. Untersuchungen zu Aufbau, Funktion und Herkunft der hymnischen Stücke in der Johannesoffenbarung (Studien zum Neuen Testament 5)*, 1971, s. 67-71.

E. J. Lengeling, *Et cum spiritu tuo — Und auch mit dir? i: Römische Quartalschrift 70* (1975), s. 225-237.

OLDKIRKENS ØKUMENISKE KIRKEMØDER, V Den endelige afvisning af Nestorianisme (og Origenisme?) på det 5. økumeniske koncilium i Konstantinopel 553

MED overgangen til det 6. århundrede var den udelte katolske kirkes dage forlængst forbi. Lykkeligvis var kirkens bekendelse blevet endeligt fastlagt på de to første økumeniske kirkemøder. Men det skulle snart vise sig, at der var en dyb uenighed om den rette forståelse af disse bekendelser.

Ved at afsætte den udæskende patriark af Konstantinopel Nestorios og anerkende jomfru Maria som Guds Moder (Theotokos) havde *Efesos-konciliet* tidligere vedkendt sig Cyril af Aleksandrias Kristusforståelse som den rette norm for kirkelig orthodoxi. Og selvom det senere Kalkedonkoncilium havde forkastet *det 2. Efesos-koncilium* som ukanonisk og afsat dets leder Dioskoros af Aleksandria på grund af hans egenmægtige fremfærd bl.a. ved at have modsat sig oplæsningen af pave Leos »Tome til Flavian» og kort tid derefter at have fået paven lyst i band, må dette uden tvivl ses som *Kalkedons blivende resultat*, at man trods alle knæfald for pave Leos brev og optagelsen af visse formuleringer derfra i konciliet berømte lærebekendelse holdt fast ved Cyril som den afgørende autoritet. Eller som det hedder i de orthodoxe theologer og kirkelederes fælleserklæring på deres møde i Århus 1964: »The Council of Chalcedon (451), we realize, can only be understood as reaffirming the decisions of Ephesus (431) and best understood in the light of the later Council of Constantinople (553)»!

Dermed skulle *det 5. økumeniske kirkemøde* være sat ind i sin rette kontekst. Men samtidig må det naturligvis også ses som genopretteren af den romerske kejsermagt i Vesten, kejser Justinians (527-565), afgørende forsøg på at føre de rebellende orientalske kirke-

provinser, Ægypten og Syrien, hvor den cyrilliske tradition var særlig stærk, tilbage til Rigskirken.

Der var mange årsager til *dette nye skisma*. Først og fremmest Ægypternes vrede over afsættelsen af deres patriark, som jo netop selv havde været rettroenhedens varme forkæmper. Han var da heller ikke i Kalkedon blevet anklaget for vranglære, men alene afsat på grund af sin egenmægtige og ulovlige fremfærd i Efesos 449 og senere. Hertil kom en dyb mistillid til den kalkedonensiske lærebekendelse og specielt til pave Leos Tome, idet man, som det skulle vise sig, ikke uden grund, mente, at de kunne bruges som dække for en nyvågnet nestorianiserende teologi. Denne mistanke var yderligere blevet bekræftet derved, at theologer som *Theodoret af Kyrrhos* og *Iba af Edessa*, som på det 2. Efesoskoncil var blevet afsat på grund af deres forsvar for kætteren Nestorios såvel som for deres modstand mod de til Cyrils 3. brev til Nestorios føjede 12 anathematismer og mod afgørelserne på det af Cyril ledede 3. økumeniske kirkemøde, ikke blot var blevet rehabiliteret af Kalkedonkonciliet, (dog først efter at have anerkendt titlen »Theotokos» og afsættelsen af Nestorios!), men desuden sammen med deres afdøde læremester *Theodor af Mopsuestia* og den nye patriark af Konstantinopel Gennadios øvede en dominerende indflydelse på Rigskirkens teologi lige indtil o. 470!

At der også bag skismaet lå utilfredshed med de høje skatter og rigets manglende evne til at sikre freden i grænseprovinserne samt en øget bevidsthed om folkelig og sproglig egenart, skal ikke benægtes. Disse »verdslige» faktorer var i høj grad med til at gøre kirkebruddet permanent.

I denne alvorlige situation kom det til en øget forståelse inden for Rigskirken af, at Kalkedons egentlige betydning lå i bekendelsen til »den hypostatisk union» af guddommeligt og menneskeligt i Kristus, således som Cyril havde lært og Efesos havde anerkendt. Kun i lyset heraf holdt man fast ved Leos Tome 2. Og den ægte cyrilliske såkaldt »theopascitisk formel», scil. at »en af den hellige Treenighed er blevet korsfæstet for os», bredte i disse år mere og mere også i Rigskirkens gudstjenstlige Trishagion-hymne 3. Samtidig gjorde *kejser Zeno* med en ny af Østkirken anerkendt enhedsformel, *Henotikon* (482), et forsøg på at genskabe den kirkelige enhed; ifølge Henotikon skulle alene Den nikænske bekendelse og Cyrils breve (med de 12 anathematismer!) være kriterier for rettroenhed!

Ganske vist kom det nu til brud med Rom, som var krænkede over tilsidesættelsen af pave Leos Tome. Det tog man dog ret roligt i hovedstaden, indtil *pave Hormisdas* år 515 i sin berømte »*formula*» slog Dioskoros i hartkorn med kætteren Eutyches og bandlyste begge samtidig med, at han fastslog, at det tilkom Rom at sige det afgørende ord, da *dette* apostolske sæde altid havde bevaret sin tro uplettet.

Snart fik riget imidlertid en romvenlig kejser, og Hormisdasformlen, som havde vundet stor udbredelse, blev – endda i udvidet form – underskrevet af *kejser Justinian* og hans patriark Menas 536, hvorved skismaet med Vesten var helet. Tilbage stod – ikke blot for at sikre rigets indre stabilitet under generobringen af de tabte vestlige provinser, men også som følge af den teologikyndige kejsers iver for Kirkens enhed – at vise de nu klart teologisk førende Orientalere, at anerkendelse af Kalkedonkonciliet *på ingen måde* betød foragt for Cyril. Tværtimod var den store patriark nu som for målestokken for al sand kristen tro 4.

Justinian lod derfor år 543/4 Østens theologer og kirkeledere underskrive et

af ham selv forfattet edikt, som fordømte »De tre kapitler», scil. Theodor af Mopsuestias person og skrifter, Theodoret af Kyrrhos' skrifter mod Cyrils tolv anathematismer og Efesoskonciliet samt det Ibas af Edessa tillagte brev til pereren Maris, hvori Cyril blev beskyldt for Apollinarisme. Inden patriark Menas af Konstantinopel satte sit navn under dette *Trekapiteledikt*, gjorde han dog klart, at hans underskrift ikke betød kritik af, hvad der var vedtaget i Kalkedon. Et lignende standpunkt indtog *pave Vigilius*, da han efter at være bragt til Konstantinopel og længe at have vægret sig ved at underskrive dog i et *Judicatum* af 548 bøjede sig for kejserens vilje og fordømte de tre kapitler. Dette resulterede desværre i et langvarigt og ulykkeligt skisma mellem Rom og kirkerne i Illyrien, Norditalien, Afrika og Gallien, – et skisma, som først var endelig afsluttet år 700 (Aquilaia).

Ikke underligt, at pave Vigilius, der hidtil havde været et (nogenlunde) villigt redskab for Justinians kirkepolitik, blev betænkelig og ønskede, at et nyt økumenisk kirkemøde skulle afgøre sagen. Imedens tilbagekaldte han sit *Judicatum*. Den utålmodige Kejser fordømte imidlertid påny De tre kapitler og bekendte sig åbent til den cyrilliske formel, at der i Kristus, Guds Ord, kun er »én kødbleven natur», idet natur her dog skal forstås som ensbetydende med hypostase, Kalkedons nøgleord. De følgende begivenheder er ikke helt klare. Vigilius flygtede over til Kalkedon for at unddrage sig Justinians »overtalelser».

Patriark Menas døde, og hans efterfølger Eutychios tilsluttede sig ønsket om et nyt koncil, som endelig kom i stand i foråret 553, da ca. 160 biskopper – under ledelse af Eutychios af Konstantinopel og Apollinaris af Aleksandria – samlede sig i den nye Sofiakirke i *Konstantinopel*. Og på kirkemødets 1. samling gav kejseren dem besked om deres opgave, nemlig at bringe al strid om Kalkedonkonciliet vedtagelser til at forstumme (: bringe den rette, også for de

skismatiske Monofysitter acceptable udlægning af konciliets lærebeholdelse) samt på de fire økumeniske konciliers og de hellige fædres grund endeligt at fordømme De tre kapitler. Det bør her nævnes, at til disse »fædre« regnes ikke blot Athanasios, de store Kappadokiere og Cyril, men også vesterlændinge som Hilarius af Poitiers, Augustin og pave Leo! Også Vigilius havde fået befaling om at indfinde sig, men holdt sig borte.

Efter at konciliet på de følgende samlinger havde rettet sig efter kejserens ønske, anerkendt de tidligere økumeniske kirkemøder og efter grundige undersøgelser fordømt De tre kapitler, måtte man tage stilling til et nyt og ejendommeligt problem: en pave, der solidariserede sig med vranglærere. Vigilius havde nemlig — af misforstået loyalitet imod Kalkedonkonciliets afgørelser (?) — udstedt *et Constitutum*, hvor han vel misbilligede, hvad Theodor, Theodoret og Ibas måtte have skrevet imod troen, men nægtede at istemme Trekapitelediktets fordømmelse af dem. Den vrede kejser fordrede nu, at konciliet skulle vedtage, at Vigilius' navn skulle slettes fra kirkernes forbønslist, de såkaldte diptycher; påny bøjede biskopperne sig omend under det udtrykkelige forbehold, at man bevarede den kirkelige enhed med Roms apostolske sæde. Endelig enedes man om *fyrtien Capitula*, forordninger af vranglære.

Her betones, at Jesus Kristus, den ene i den hellige Treenighed, er én person (hypostase), som altså både viste sin guddommelige almagt ved sine mirakler og sin menneskelige svaghed ved at dø på korset. Desuden, at man med lige ret kan tale om »én kødbleven natur i Guds Ordet« (Cyril), om Kristus som »ud af to naturer« (Cyril) eller i to naturer (Kalkedon); blot skal disse udtryk forstås ret, — d.v.s. uden sammenblanding og uden adskillelse af naturerne, og således at enheden i Kristus forstås som en *hypostatisk union*!

Samtidig bandlyses her den store Origenes og mange andre vranglærere (men

ingen af de store »monofysitiske« theologer som Timotheos Ailuros og Severos af Antiokia blev fordømt! samt enhver, der tog Theodor, Theodoret og Ibas i forsvar, — altså også Vigilius, selv om han ikke nævnes ved navn.

Det 5. økumeniske koncilium betød den katolske Kirkes endelige forkastelse af Nestorianismen og en vidtgående udligning af den i Ægypten og Syrien enerådende cyrilliske tradition og den i Rigskirken udbredte leonisk-kalkedonensiske teologi, således som den for begges vedkommende udfoldede sig i lære, fromhedsliv og gudstjeneste. Alligevel kom det ikke til nogen kirkelig enhed. Måske fordi Justinians så prisværdige initiativ dog var for sent!

Men pave Vigilius bøjede sig påny for kejseren og det økumeniske koncil og fordømte De tre kapitler i *et 2. Judicatum* af 554. Og efter hans død på vej hjem til Rom år 555 bekræftede såvel hans umiddelbare efterfølger Pelagius som pave Gregor den Store (590-604) det 5. økumeniske konciliums fordømmelse af De tre kapitler. Også det oprørske Vesten faldt snart til føje og bøjede sig for paverne, — bortset fra det snart af Longobarder besatte Friuli og Istrien.

Det 2. økumeniske kirkemøde i Konstantinopel satte tingene på plads. Det betød afslutningen på en læreudvikling, der allerede kom til orde på Efesoskonciliet og i Kalkedon. Først nu genoprettedes med fordømmelsen af De tre kapitler, som med tiden også de ikke-kalkedonensiske kirker i Syrien, Armenien, Ægypten og Ethiopien anerkendte, den cyrilliske theologiske dominans i Østkirken, der giver mulighed for, at de aktuelle forhandlinger om enhed mellem de orthodoxe kirker kan kronas med held!

Noter:

1. Paulos Gregorios m.fl.: »Does Chalcedon Divide or Unite«, Geneva 1981, s. 3.
2. Ibid., s. 57.

3. J. Meyendorff: »Christ in Eastern Christian Thought«, U. S. A. 1975, s. 69 ff.

4. Ibid., s. 84.

Helge Haystrup

DANSK VÆVECENTER

IUDKANTEN af Haderslev, nærmere betegnet Fjelstrupvej 34, i en nedlagt landbrugsejendom, bor Turid Uthaug. Hun er nordmand, men slog sig for 4-5 år siden ned i Danmark. Hun taler dansk med charmerende norsk stemmeføring.

Turid Uthaug har en uddannelse som etnograf og som socialrådgiver. Sin etnografiske viden bruger hun til at undervise medarbejdere i Dansk Flygtningehjælp, når de skal vide noget om de folkelige og kulturelle forhold i flygtningenes hjemlande. Men vævning og tekstilkunst, som hun også er uddannet i, er nok det, der optager hende mest. Således har hun oprettet DANSK VÆVECENTER, hvor hun dels har væveskole og dels selv væver. Turid Uthaug har specialiseret sig i damaskvævning og forarbejder smukke damaskmessehageler.

I betragtning af, at hendes egne vævede produkter er temmelig kostbare og derfor næppe kan sælges til andre end rige sogne, har hun fornylig fra det norske firma SAVILE ROW overtaget forhandlingen af det belgiske firma SLABBINCKs produkter i Danmark. Det betyder, at vi for første gang i Danmark har fået en forretning, der til overkommelige priser sælger præste- og kirkeudstyr.

Til efteråret udsender DANSK VÆVECENTER et katalog med SLABBINCKs produkter til samtlige præster i Danmark. Her vil man kunne se, hvad

DANSK VÆVECENTER fører og for en stor del har på lager. Det gælder først og fremmest præstekjorter i alle størrelser, både med rundflap og med indstiksnip. Men det gælder også albaer, røcklener, messehageler i mange forskellige udførelser, både traditionelle og moderne, hjemmeberettelsessæt, altersølv, røgelseskar, antependier, bannere, kirkelige symboler, krucifixer og deslige. Det har altså ikke kun interesse for præster, men

i høj grad også for menighedsråd og andre kirkeligt interesserede. En væsentlig del af produkterne er udstillet i Vævecentret og vil kunne ses dér.

For Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE vil DANSK VÆVECENTER have en særlig betydning. Det kommer sig af, at jeg ved bestilling af 2 messehageler kom i kontakt med Turid Uthaug og fik en lang snak med hende om hendes nye forretning. Vi fandt ud af, at vi kunne hjælpe hinanden, og ved et besøg i Blåhøj præstegård aftalte vi over en kop kaffe et vist samarbejde. Ud over SLABBINCKs produkter vil Turid Uthaug godt forhandle andre produkter, som vi kunne være interesserede i, f.eks. postkort med kristne motiver, julekort, våbenhusplakater o.lign. Desuden vil hun også godt forhandle vore publikationer, f.eks. Re-formatio's småskrifter,

og hvad andet, vi kunne blive enige om. Det vil altså indgå i hendes sortiment og blive markedsført af hende. På den måde kunne DANSK VÆVECENTER blive »vores» butik, som vi kunne bruge til både salg og indkøb.

Det, som vi længe har drømt om, synes nu at blive virkelighed. Men forudsætningen for dette samarbejde er naturligvis, at vi bruger forretningen. Uden en vis omsætning er der ingenting, der kan gå. Derfor være hermed DANSK VÆVECENTER anbefalet.

DANSK VÆVECENTER
Fjelstrupvej 34
6100 Haderslev
Telefon 04 52 76 75

Olav Fog

LÆST

Per-Olof Sjögren: Den fortabte søns liturgi. RE-FORMATIO's Forlag 1987. 24. sider. Pris 30,- kr. i boghandelen. Kan også bestilles hos Re-formatio's Forlag, Ekspeditionen, Kirkegade 88, 6700 Esbjerg.

DET højkirkelige tidsskrift, Re-formatio, har som 1. nummer i en række »småskrifter» udsendt ovennævnte hæfte af den kendte svenske domprovst i Göteborg, Per-Olof Sjögren. Det er et nydeligt, lille hæfte — både layoutmæssigt og indholdsmæssigt. Idet forfatteren går ud fra en af de mest kendte lignelser i Det nye Testamente, giver han på udmærket

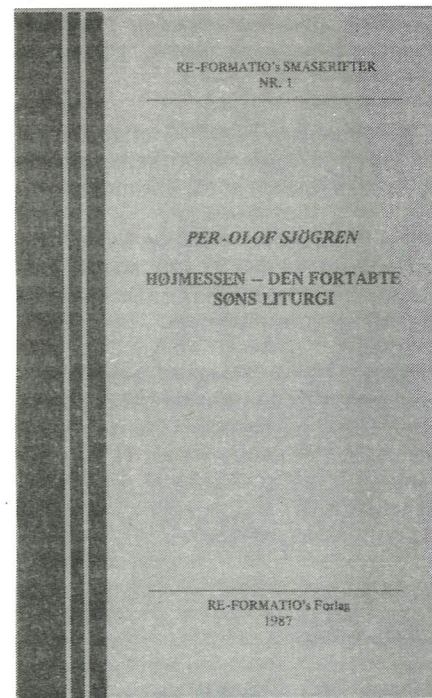
ne mål at få genindført i Den danske Folkekirke, men som findes udenfor landets grænser som nutidig, levende virkelighed, f.eks. i forfatterens egen kirke (Svenska Kyrkan), ligesom den også er nutidig og glædelig virkelig i store kirkesamfund udenfor Folkekirken her i landet — som f.eks. i den romersk-katolske kirke. Hæftet kan absolut anbefales.

Bjarne Andersen

Flemming Baatz Kristensen: Himmelfest på jorden. Credo Forlag, København 1986, 50 sider plus noter o. lign. 35 kr.

SOGNEPRÆST Fl. Baatz Kristensen fra Vigerslev kirke har på det fundamentalistiske forlag, Credo, udsendt et lille hæfte om den hellige nadver. Det er et velskrevet, lille hæfte, som kan give en første introduktion til, hvad den hellige nadver kan betyde for os som kristne. Det er — såvidt undertegnede kan bedømme — tale om solid luthersk forkyndelse. Opmuntrende er det, at bibelcitaterne er føjet naturligt ind i teksten, og at henvisningerne findes bagi hæftet i et særligt noteapparat. Sproget er godt og rimelig nutidigt.

Man kunne fra et højkirkeligt synspunkt måske have ønsket en gennemgang af offermotivet i nadveren, ligesom det vel heller ikke havde været helt ved siden af at gøre opmærksom på, at man i dag ikke kan gå til alters overalt i Folkekirken. Som sognepræst Olav Fog gjorde opmærksom på i en artikel i Kristeligt Dagblad, har vi ikke mere nadverfællesskab i Folkekirken. Det vil for mig at se være umuligt at gå til alters de ste-

måde en indførelse i gudstjenestens »klassiske» liturgi — en liturgi, som Højkirken i Danmark bl.a. har som et af si-

der, hvor ritualer udtrykker en anden forståelse af, hvad nadver i det hele taget er, end det kommer til udtryk i dette lille hæfte, ligesom missionsfolk nok ville have godt af at blive mindet om, at i nadveren må der altså anvendes rigtig vin og ikke såkaldt alkoholfri vin. Selv om Blå Kors måske (!) udfører et godt arbejde, rækker deres indflydelse helt sikkert for vidt her. Det ville også fra et højkirkeligt synspunkt have været på sin plads med en henvisning til, at nadverritualet kunne og burde være anderledes end det i folkekirken gældende (f.eks. m.h.t. rækkefølgen af de led, man har bevaret). Ville det ikke også have været godt, hvis man havde taget spørgsmålet om en egentlig konsekrationssøn op – noget i retning af følgende: Helliggør med din Ånd disse gaver, at de til vor frelse må *blive* vor Herres Jesu Kristi legeme og blod???

Det er naturligvis begrænset, hvor langt man kan komme omkring i et hæfte af dette omfang, og forfatteren henviser da også til mere udførlige værker om nadveren. Så hæftet kan stort set anbefales som en *første* introduktion! Folk på gymnasieplan burde dog nok kunne kapere mere omfattende redegørelser. Især når de kommer i KFS!!!

Bjarne Andersen

Rudolf Steiners kristendomsforståelse. En kristisk analyse af teori og praksis ved cand. theol. Bent Oluf Damm. Forlaget Kolon 1986, 94 sider. Kr. 109,- kr.

DET er ikke en bog om Rudolf Steiner Skolerne eller deres pædagogiske principper, men da der er en sammenhæng i tilværelsen, så må der også være en sammenhæng mellem Rudolf Steiners forståelse af kristendommen og hans pædagogiske principper. Derfor kan bogen

anbefales. Den bringer nyttige oplysninger om angreb på kristentroen.

Knud Christensen

TIL KALENDEREN

Husk Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSES Landskonvent i Sankt Jakobs Kirke, København 28.-30. maj. Se hilstående program.

Kirkestævne i Sankt Jakobs Kirke, Østerbrogade 59, København, lørdag den 25. april. Kl. 14,00: Messe. Herefter foredrag ved provst Finn Allan Ellerbæk: »Stadig bag lukkede døre?». Kl. ca. 17: Vesper.

Der er kirkedage i Lund, Sverige den 25.-26. april. Program for kirkedagene kan fås hos redaktøren af Re-formatio.

Kirkelig Fornyelse i Sverige holder Kirkedag i Uppsala den 27.-30. august. Emnet for kirkedagene bliver: De troendes almindelige præstedømme.

Selskabet Dansk Tidegærd holder sommermøde i Løgumkloster den 22.-27. juni. Udførligt program kan rekvireres hos mødesekretæren, pastor H. C. Christensen, Sankt Jakobsgade 9. 4.tv., 2100 København Ø.

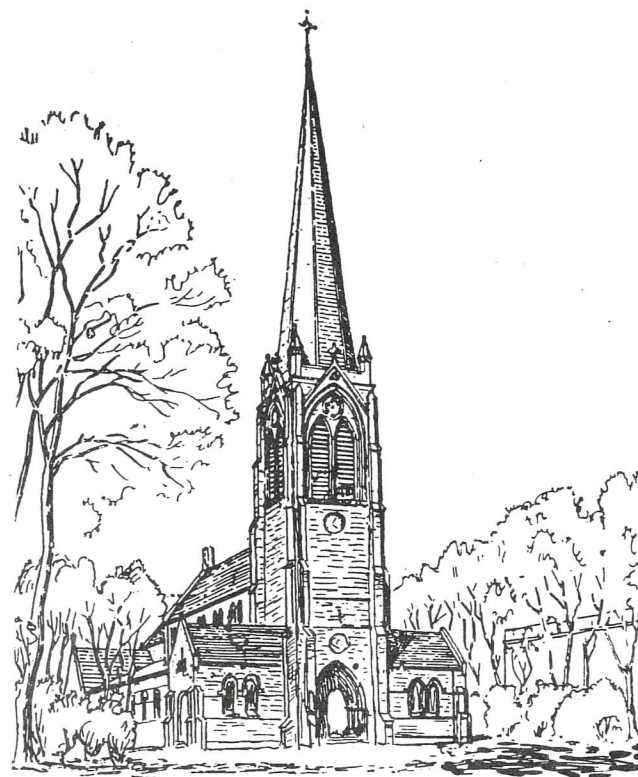

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

LANDSKONVENT 1987

Hovedtema:

DEN GUD, I SØGER FORKYNDER VI!

28.-30. MAJ 1987

i
SANKT JAKOBS KIRKE og MENIGHEDSHUS
Østerbrogade 59
København Ø

DEN GUD, I SØGER FORKYNDER VI!

HVORDAN skal vi forkynde evangeliet om frelsen i Jesus Kristus for det sækulariserede menneske, for hvem ordet Gud kun er et tomt begreb, og som aldrig har lært »sin Gud og sig selv at kende«?

*Føler vi ej i vort hjerte,
vi oprandt af gude-æet,
ej vi føle kan med smerte,
at vi arted os kun slet,
kun med spot det ord vi møde,
at genløse og genføde
Gud os vil som sine børn.*

Grundtvig Rationaliteten, moderniteten og — nu på det sidste — postmoderniteten er over os. Mennesket styrer sig selv og lader sig ikke sige af nogen fremmed autoritet, f.eks. Gud. Menneskets egen fornuft, lyst eller behov er dets ledetråd og kan ikke anerkende noget hinsidigt. Alt er dennesidigt.

Og så oplever vi samtidig, hvordan det selvstyrede menneskes verden gang på gang bryder sammen og efterlader nød og elendighed. Erfaringen fra det personlige og det folkelige liv viser os tydeligt, at vi ikke dur til at være guder. Vi oplever det utrolige, at tusinder af så-

kaldt autonome mennesker higer og længes efter det hinsidige og er parate til at kaste sig i armene på hvad som helst, der byder sig, og som blot lugter af hinsidighed. Dragningen mod nyreligiøsitet og okkulte fænomener øges stadig.

Er det det ægte menneskelige, mennesket af ånd, der her bryder frem med uimodståelig kraft midt i tidens åndløshed og abekattefilosofi, det der er den nødvendige forudsætning for, at evangeliet kan høres?

Det er sådanne problemer, vi vil tage op i foredrag om sækularisering, nyreligiøsitet, Ydre Mission og om et menneske, der fandt Gud (Niels Steensen, 1638-86), når vi samles til FKF's landskonvent i den nyrestaurerede og nyindviede Sankt Jakobs kirke i København den 28.-30. maj 1987. Men løsninger på disse eller andre problemer finder vi ikke, uden vi stiller os for Guds ansigt. Derfor er de største og vigtigste begivenheder ved landskonventet, når vi ved messer og tidebønner hengiver os til Gud i bøn, lovsang og tilbedelse.

Hjertelig velkommen til at deltage i alt dette!

Olav Fog

PROGRAM

Kristi Himmelfartsdag den 28. maj:

17.30 — 19.00 Ankomst og spisning af medbragt mad.
19.00 Vesper og velkomst.
20.00 Peter Olofson: »Den Gud, I søger«
22.00 Completorium.

Fredag den 29. maj:

8.30 Festmesse. Prædikant: Flemming Baatz Kristensen.
10.00 Morgenkaffe.
10.30 Jørgen Hvid: »Han fandt Gud« (Niels Steensen).
12.30 Tolvsang.

13.00 Middag.

15.00 Kaffe.

15.30 Lysbilleder om Ydre Mission:
»Buddhismens ekspansion — og mødet med Vesten« ved stud. theol. Jens Dammeyer.

17.00 Procession.

17.30 Festvesper. Prædikant: Jan Stolt.

18.30 Aftensmad.

20.00 N. O. Vigilius: »Guds død — verdens død«.

22.00 Completorium.

Lørdag den 30. maj:

8.30 Messe. Prædikant: Gert Holthor.

9.30 Morgenkaffe.
10.00 Generalkapitel.
12.00 Tolvsang.

12.30 Frokost.
13.00 Generalkapitel fortsat.
15.00 Afslutning.

PRAKTISKE OPLYSNINGER

Sankt Jakobs kirke og menighedssal ligger på Østerbrogade nr. 59. Fra Hovedbanegården tager man S-toget til Østerport station og derfra med linie 1. Udstigning ved 4. stoppested efter Østerport station. Fra Rådhuspladsen kan man tage linie 1, og 14.

Medbring: Salmebog og »129 Salmer«.

Præster medbringer alba og hvid stola.

Konventsafgift: 100 kr. for hele konventet; 50 kr. for fredag; 25 kr. for torsdag og lørdag.

Nærmere oplysninger fås ved henvendelse til mødets sekretær: **søster Karen Bagge**, Hørsholmsgade 22 D, 2.tv., 2200 København N. Telefon 01 85 30 24.

INDKVARTERING

Såfremt det ønskes, kan mødesekretæren, søster Karen Bagge, være behjælpelig med at skaffe indkvartering.

Tilmeldingssedlen og indbetaling sendes **senest mandag den 18. maj** til FKF's kasserer, organist Axel Madsen, Carit Etlarsvej 5, 1814 Frederiksberg C. Telefon 01 22 67 67.

TILMELDING

Navn

Adresse

.....Telefon

anmelder hermed min deltagelse i Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE's landskonvent i Sankt Jakobs kirke, København, den 28.-30. maj 1987 og ønsker at deltage i følgende måltider:

Torsdag den 28. maj: Aftensmad (medbragt)

Fredag den 29. maj: Morgenmad, 10 kr. kr.

Middag, 30 kr. kr.

Aftensmad, 20 kr. kr.

Lørdag den 30. maj: Morgenmad, 10 kr. kr.

Frokost, 20 kr. kr.

Pris for måltider i alt kr.

Konventsafgift (100 kr., 75 kr., 50 kr. eller 25 kr.) kr.

At betale i alt kr.

Beløbet er indsendt til FKF's kasserer, organist Axel Madsen, Carit Etlarsvej 5, 1.th., 1814 Frederiksberg C. Postgiro nr. 2 08 81 42. — Pr. check/pr. giro.

Drikkevarer købes på stedet. Kaffe 10 kr. Anmeldelse til måltider er bindende. Ved ankomsten udleveres spisebilletter til de pågældende måltider.

RESERVERET POSTVÆSENET

RE-FORMATIO

udgives af
Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Ansvarshavende redaktør:

Sognepræst *Knud Christensen*,
Kirkegade 9, 3600 Frederikssund.
Telefon 02-31 03 39.

Redaktionsudvalg:

Sognepræst *Ole Skjerbæk Madsen*,
Kleinsgade 2, 1976 København V.
Pastor *Anders Studsgård*,
Havervad 7, 6780 Skærbæk.
Pastor *Poul Ulsdal*,
Kirkegade 88, 6700 Esbjerg.
Cand. theol. *Peter Østerby-Jørgensen*,
Bispehavevej 115, 2.tv., 8210 Århus V.

Ekspedition:

Bladet koster 60 kr. årligt i abonnement, — for
studerende 40 kr. årligt. Beløbet indbetales til
kassereren for Fællesskabet KIRKELIG FOR-
NYELSE, organist *Axel Madsen*,
Carit Etlarsvej 5, 1.th., 1814 Frederiksberg C.
Telefon 01-22 67 67 — Postgiro 208 81 42.

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Formand:

Sognepræst *Olav Fog*,
Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330 Brande.
Telefon 05-34 50 61.

Bestyrelse iøvrigt:

Søster *Karen Bagge*,
Hørsholmsgade 22 D, 2.tv., 2200 København N.
Sognepræst *Poul Exner*,
Gymnasievej 4, 2620 Albertslund.
Sygeplejerske *Anna Hansen*,
Solvangsvej 26, 8400 Ebeltøft.
Organist *Axel Madsen*, kasserer,
Carit Etlarsvej 5, 1.th., 1814 Frederiksberg C.

Medlemmer betaler 160 kr. årligt til fællesska-
bet. Dette beløb omfatter også abonnement på
Re-formatio. Ægtepar 190 kr. Studerende og
pensionister betaler 80 kr. for enkelt medlems-
skab. Pensionistægtepar 95 kr.

INDHOLDSFORTEGNELSE NR. 2 - APRIL 1987 - 30. ÅRGANG

<i>N. F. S. Grundtvig: Påskeprædiken</i>	25
<i>F. K. F. v/Olav Fog: Et 40 års jubilæum</i>	26
<i>H. C. Christensen: Fyrrer år frem</i>	27
<i>Henny Köhl: Fraternitas Sancti Ansgarii, et højkirkeligt broderskab</i>	28
<i>Bendicht R. Mader: Oldkirkens Nadver- og eucharistifejring, II</i>	30
<i>Helge Haystrup: Oldkirkens ökumeniske kirkemøder, V</i>	38
<i>Olav Fog: Dansk Vævecenter</i>	41
<i>Bjarne Andersen: Læst: Per-Olof Sjögren: Højmesseri — den fortabte søns liturgi</i>	43
<i>Bjarne Andersen: Læst: Flemming Baatz Kristensen: Himmelfest på jorden</i>	43
<i>Knud Christensen: Læst: Rudolf Steiners kristendomsforståelse</i>	44
<i>Fællesskabet Kirkelig Fornyelse: Landskonvent i København 1987, program</i>	45